

Модерністські пошуки Уласа Самчука у збірці «Віднайдений рай»

Ткаченко Тетяна Іванівна

*Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
докторант кафедри новітньої української літератури, кандидат філологічних наук,
доцент, Україна*

Анотація. У статті досліджуються доміанти малої прози Уласа Самчука. Зокрема, вивчаються формальні та змістові складники творів, з'ясовується роль і значення найменувань, образної символіки у текстовій організації. Особливу увагу звернено на ідіюстиль автора.

Ключові слова: новела, потік свідомості, метафора, синестезія, символ.

Вступ

Талановитий майстер художнього слова Улас Самчук відомий широкому колу поціновувачів українського письменства передусім як блискучий творець великих прозових форм. Його повісті, романи й епопеї давно визнані зразками і здобутками національної літератури, відомими в усьому світі. Водночас мала проза письменника здебільшого залишається поза увагою читачів та дослідників. Хоча саме в ній містяться новаторські знахідки митця, експерименти на змістовому і формальному рівнях, залучення різностильових елементів. Тому цикли «Месники» (публіцистичні оповідання) та «Віднайдений рай» (новелістика) мають стати невід'ємним складником творчого портрета Уласа Самчука й національного культурно-історичного контексту ХХ століття.

Мета роботи – з'ясувати особливості малої прози Уласа Самчука на прикладі збірки «Віднайдений рай».

Результати дослідження

Визначальною рисою українських епічних текстів є виразна етномаркованість, націєцентричність і реалізм як стильова доміанта. Зазначене властиве творчому доробку Уласа Самчука. Проте якщо в новелістиці перші дві риси збережено, то третя ознака набуває нового вияву, поступаючись полістилізму.

Збірка «Віднайдений рай» складається з десяти новел, кожна з яких вирізняється тематичним наповненням. Однак лейтмотивом книжки виступає любов до Батьківщини, яка модифікується залежно від змістового стрижня.

У художніх текстах переважає виклад від першої особи. Поодинокі уривчасті й стислі діалоги лише зрідка переривають рефлексію наратора. Звідси,

події та персонажі відображено винятково суб'єктивно, крізь призму світосприйняття певного героя. Деякі міркування оповідачів можна допасувати до роздумів письменника. Тож іноді наратор виступає alter ego автора.

Так, у творі «Моя осінь», із виразною імпресіоністичною домінантою, презентовано епізод із життя емігрантів. Колізії розгортаються в любовному трикутнику, де жінка – планета, навколо якої обертаються двоє чоловіків-сателітів. У пристрасних стосунках відображено дихотомію людського існування, вічну дилему між тілом та душею, матеріальним і духовним. Обравши «конто», пані освічується коханому, але визнає, що фізичний комфорт перемагає сердечні порухи.

Авторська характеристика детермінована пріоритетами персонажів. Лікар К. здобуває ретельний опис одягу й аксесуарів, що підкреслює значущість статусу для особи, атрибутами якої стають «мотор», «математика», вказуючи її прагматизм, цинізм, користоловство. Навіть жінку він обирає / купує задля самоствердження. Героїню окреслено мрією, котра заворожує, полонить і знищує. Вона ерудована, зухвала, досвідчена пані, яка маніпулює людьми через страх опинитися на маргінесі соціуму. Натура оповідача проступає в його рефлексіях. Він зневажає зарозумілість, зверхність і показність свого візаві, щиро закохується в незнайомку, розчиняється у барвах та звуках природи. Цікаво, що духовний та матеріальний апологет своєрідно поєднуються в жінці, яка знає істинні чуття, однак не здатна опиратися філістерству.

Незважаючи на відмінності, є спільне для трьох героїв – це вітчизна. Варто зауважити, що Улас Самчук не вживає назви країни, але ментальність викриває ті комплекси, які заважають наратору стати вільним у вияві почуттів, лікарю – зректися маски й образи до своєї «нікчемної раси», а жінці – звільнитися від тягаря минулого та бути чесною із собою (Амвона, Ріда).

Хронологічно події тривають майже три місяці, в яких представлено розмаїття осені. Аби відобразити емоції героя, письменник вдається до художнього паралелізму й антитези. Контраст допомагає реципієнту відчувати ество наратора, зануритись у вир переживань, спектр яких втілено в означеннях пори року, що можна зіставити з норомом прекрасної коханої жінки: золота, дужа, гаряча, зрадлива, чудова. Зима змінює осінь і очищує оповідача від гнітючих думок. Вона дарує нові надії та відроджує сутеренну, тобто приховану, силу. Тому назва твору набуває амбівалентної семантики. З одного боку, засвідчує інтимність викладу, а з другого боку, перетворює читача у свідка і співавтора.

У словах оповідача лунають думки прозаїка, який вірить у відродження самобутньої України – «синього птаха». Двадцять шість плям на мапі можуть бути областями, а також символізувати ще одну, духовну область українців закордоном. Він підкреслює, що досягти мрії та спільної мети можливо тільки завдяки незламності земляків як на материку, так і в діаспорі, оскільки кордоцентризм українців унеможлиблює асиміляцію та знищення, примирення і підкорення, культивоване Європою: «Ми не вмели інакше жити. Ми не

вміли бути людьми. Ми не вміли кинути свою атмосферу ... у глибині душі чули силу, якусь вищу силу, що не дозволяла нам отак просто з мосту кидатися в каламутні води» [2, с. 375]. Недаремно наприкінці твору увага наратора зосереджена на мапі, де він бачить синього птаха з відбитим крилом, який одночасно уособлює оповідача і країну.

Новела «Розбита богиня» утворює з попередньою художню діалогію в аспекті людських стосунків, адже також йдеться про любовний трикутник.

Оповідач постає наче двійником героя «Моя осінь». Він закохується у красуню-землячку Ліду. Та насправді виявляється, що це почуття не до реальної жінки, а до плеканого в уяві образу. Виразні інтертекстуальні акценти – Пігмаліон, який створює свою Галатею, біблійні алюзії («Пісня над Піснями» Соломона), петраркізм, – спонукають реципієнта поміркувати про межу справжнього та ілюзорного.

Зіставляючи дівчину-емігрантку зі своєю Батьківщиною-Україною, герої вдається до сакралізації образів. Наратор порівнює зовнішність Ліди з флорою вітчизни. Захищаючи та вивищуючи землячку-кохану, він, у такий спосіб, підтримує духовний зв'язок із рідною землею, котра відображається в недоторканості й цнотливості стосунків. Кохання та любов складають його світ, а метою буття стає «різьба колюса» у «власному серці».

До речі, наприкінці твору Ліда з богині перетворюється на «каліку». Імовірно, це асоціація з ошуканою та зневаженою країною, що звучало в символіці представників «Празької школи».

Зустріч із Лідою виступає причиною роздвоєння душі героя. Чоловік жадає цієї жінки, хоча звіряється, що не гідний її. Натомість артист плекає мармурову богиню, захоплюється нею та має право творця бути поруч. Мистецькі пориви проявляються в розкішних імпресіоністичних описах природи, де використовується персоніфікація та залучається художній паралелізм у метафоричному відображенні внутрішнього стану персонажа (душа вагітніє, вітри патляють кучері садів, горить виноград, синьоока осінь тощо). Невипадково, розкриття ества відбувається винятково у горах, коли сам на сам з Усесвітом. Водночас вкраплення у гармонію людського складника виказує його мізерність і миттєвість на відміну від вічності й величі природи. Гриць Чорний, актор провінційного театру, який, граючи роль джентльмена, виявляється бабієм і хамом, здатним принизити й вдарити жінку. Ліда з «богині саду, сонячного проміння і молодості» перетворюється на «вилинялу» жертву ловеласа, котра не зрозуміла та відкинула справжнє почуття, що ґрунтується на повазі й довірі. А в рефлексіях героя самохарактеристика сягає граничних позицій: від розчарування, визнання власної слабкості, недолугості до відродження чоловіка, здатного змінювати й творити насамперед своє життя.

Розчарування в коханій дівчині, відчуття втрати (менше тепла з її боку) та душевного болю на фізіологічному рівні, зумовлює трансформацію героя. Він змінює ставлення до свого творіння, усвідомивши помилковість переконання у можливості досконало пізнати сутність іншої людини. Вибір Ліди за-

свідчив її пріоритети, зокрема у стосунках. Вона ображається на уникнення поцілунку й продовження духовного спілкування, проте покірно приймає насилля, добровільно стаючи «жебракком і калікою» після показної пристрасті танго.

Горда розбита богиня залишається лише спомином осені для наратора, який спромігся позбутися маніпуляцій т.зв. друга Гриця. Він долає роздвоєння, поєднавши світосприйняття артиста і відродження гідного чоловіка в одній особі завдяки самопізнанню та вдосконаленню.

Кохання та химерність стосунків стає змістовим стрижнем новели «Образа». Влад і Даду поєднані долею емігрантів. Дівчина прагне зблизитись із чоловіком, відшукуючи найдрібніші збіги у минулому, намагається долучитися до спільного комунікативного простору. Та чоловік сприймає свою знайому тимчасовим супутником, почуття якого неважливі. Він розбиває мрії та надії героїні, висміявши її подарунок – оголену жінку порівнює з повією. (До речі, можна згадати образ України в поезії Є. Маланюка «Діва-обида»).

Проте вчинок Влада письменник детермінує рефлексіями чоловіка. Зустрічі пари відбуваються у кав'ярні. Сальонова музика, галас і п'яні обличчя дисонують зі справжніми порухами серця, оскільки публічність не сприяє інтимності почуттів. Для героя місце виступає схованкою, котра допомагає уникати відвертих розмов та давати обіцянки. Дада розуміє невідповідність флірту й щирості, запрошуючи чоловіка додому. Вона хоче емоційного та чуттєвого відгуку, спровокувати на відповідну дію чи принаймні зізнання, однак наштотується на зневагу і несприйняття.

Дівчина лишається тлом, актуальним на даному етапі, для роздумів оповідача, котрого поглинає ностальгія та депресія, що проявляється у постійному зіставленні образів минулого, внутрішніх, і сучасного, зовнішня рецепція. Так, «милий, смердючий дим» кав'ярні перегукується з рідними приготуваннями до Різдвяної вечері, а виконання недолугих пісеньок перериває небо, співаючи «Осанну» замість «Сюзанни». В роздумах оповідача наявні й архетипні згадки щодо степу як основи формування менталітету, котрий творить «людину-бога, а не людину-хробака» [2, 397]. Він хапається за кожну деталь у теперішньому, щоб хоча би в уяві наблизитись до Батьківщини, забрати частину її болю. Чоловік свідомий обов'язку зберегти національний стрижень, аби «бути таки людиною».

Варто зауважити, що зіставлення минуле і сучасне в проекції Україна – Європа перебуває у взаємозв'язку з антиномією «природа – цивілізація», що увиразнюється та посилюється протистоянням «духовне – матеріальне». Наратор зазначає про втрату істинних цінностей, досі культивованих його Вітчизною, через симулякри, які перетворюють життя на існування. Тобто внутрішній конфлікт героя вибудовано за допомогою протиставлення духовної України та матеріальної Європи. Для Влада поступ Заходу тотожний продажу душі, оскільки нівелюються почуття, зокрема й патріотизм як основа ідентифікації кожного індивіда. Він вірить у відродження України, зневаженої світом, бо це не пляма на мапі, а дороговказ його буття. Недаремно виникає

образ матері, недоречний у задимленому залі рафінованої публіки. «Мужичка» не може забезпечити матеріальний добробут, але вона дає набагато більше – морально-етичні принципи, які виступають підґрунтям цілісної гідної особистості. Дитина всотує з материнським молоком дух своєї землі. Надані степом воля та свобода не тотожні вседозволеності й розпусті. Тому герой не сприйняв дівочого виклику. Він має інший образ жінки, знаний змалку та, як і в попередньому творі, почасти тотожний Україні.

Отже, суцільна асиміляція, на думку автора й персонажа, стає потужним чинником деградації людини, котра позбувається етногенетичної пам'яті. Звідси, аби захистити власне єство, особа повинна зберегти іманентну сутність, в якій національний складник є пріоритетним.

Кохання до жінки та любов до Батьківщини складають лейтмотив новели «Собака у вікні». Якщо Владу дим у кав'ярні нагадав Різдвяні клопоти вдома, то Андрій вбачає у смороді в кімнатці під дахом рідну оселю. Відтворюючи спогади героя, письменник вдається до градації: миші – комора – хата – село – Україна. Болгарин Йорданов є тільки уявним співрозмовником, радше слухачем сповіді чоловіка, до якої долучаються автор і читач. Водночас він виступає опонентом товариша, оскільки наполягає на смиренності й подяці за їх визнання людьми європейцями. У такий спосіб Улас Самчук підкреслює наявність комплексу меншовартості в усіх колоніальних народів, але словами свого героя наголошує на рівноправності, «аристократизмі духу» й обов'язку індивіда реалізувати поступ від особи до особистості.

Залучаючи екскурси у сповідь персонажа, прозаїк використовує сюрреалістичні видива, котрі охоплюють і поглинають героя. Чоловік пригадує Ярину – дівчину, образ якої модифікується від рожі до місяця, що вивищується над степом, та України. Він має надчуттєву душу, коли музика розриває серце, вроджену гідність, яка відкидає продажну жінку й не сприймає зверхніх поблажок. Тому Андрій визнає марево єдиною реальністю («Там був не сон»), а сучасне визначає ілюзією та маренням.

Назва твору амбівалентна. «Собака у вікні» – це ретроспектива, осердя споминів, де пес Дунай – охоронець коханої, відтак, душі героя, вікно символізує часопросторову межу, яку Андрій здатний перейти лише уві сні.

Представляючи долі емігрантів, письменник відображує їхнє становище в нових умовах крізь призму внутрішнього світосприйняття. Проте іноді він вдається до яскравих сюжетних колізій, аби увиразнити характер.

У творі «Сильвестр» йдеться про святкування Нового року різними верствами населення, де розкривається амбівалентність життя у відмінних часопросторових площинах: «... тут ось, тут, топлять залізо, що тут вичерпують всі сили землі, що тут людська праця й розум координують свої досягнення; що є стільки багатства, що й нужди, стільки розкошів, що і страждань, стільки музики, що тут є ридання» [2, с. 415].

Українці, які втекли через більшовицькі переслідування, змушені закордоном працювати чорноробами, витримувати нелюдські навантаження, ризикувати життям. Троє мешканців кімнатки (Грок, Люмпельський, Крав-

ченко) святкують, а радше звично проводжають день п'янкою в кабаку, що закінчується вбивством поліція, гонитвою, чиймось арештом, сховком. Стрімкий розвиток подій, які відбуваються протягом декількох нічних годин, переривають діалогічні вкраплення із загиблим полтавчанином, які утворюють своєрідне художнє обрамлення з прикінцевими роздумами Кравченка. Крик розпачу земляка, єдине бажанням якого жити і бути похованим в Україні, трансформується у виклик героя світові. Він ставить риторичне питання про походження сировини, котру переробляють в Європі. Адже його багата країна досі не спромоглася посісти належне місце на міжнародній мапі, зазнає постійної окупації різних народів і задовольняється становищем жебрака.

Вибудовуючи дисонанс у відбутті святочних перипетій, Улас Самчук використовує експресіоністичні елементи. Він презентує роздвоєння людини на тваринну (аби вижити) і власне людську сутність (батьківщина у серці, щоб не втратити себе), порушує проблему тотальної дегуманізації, оголює болючі рани своєї нації, які увиразнюються в різьчому контрасті з різною контамінацією однієї барви: «зсинілого язика роздушеного земляка» і образ-спомин волошок на тлі небесної блакиті.

Отже, Улас Самчук представляє образи українців-емігрантів, які перебувають одночасно в кількох вимірах буття – особистому, національному і загальнолюдському. Часто подібний зміщений хронотоп зумовлює роздвоєння людини, котра має обрати: бути чи здаватися. Іноді складна дилема вирішується несподіваним фіналом, як, наприклад, у творі «Авс-фін».

Постать українського вченого, який емігрував до центру «гнилої Європи», контрастує з образами студентської молоді. Чоловік чимало розмірковує над своєю роллю в захисті Батьківщини, прагне струснути байдуку європейську цивілізацію, виступаючи на зібраннях, розповідаючи про етноцид. Але його поривам заважає відкидання здобутків і знань сучасної генерації, він агресивно відкидає будь-яку критику чи зауваження, слухає тільки себе й не чує нікого; досі живе минулим, «спогадами-сфінксами». Професор дорікає чужині за бездушність і жорстокість, називає європейців «вузловатою расою», однак зізнається у власному безсиллі та безпорадності: «Він не помилявся... Не він помилявся...» [2, с. 457]. Тобто пристрасть, шал, вир емоцій, які варто реалізувати, залишилися всередині. Сублимація на папері виявилася недостатньою, щоб угамувати душевний біль. Духовний суїцид зумовлює фізичну смерть.

У цьому аспекті висвітлено символічність назви новели. Помічений професором напис на трамваї «авс-фін» стає для нього чи не найважливішою загадкою, котру він із ученою виваженістю прагне розгадати. Однак насправді таємниця виявляється звичайною вказівкою «виходити – входити», зрозумілою навіть дитині. Показуючи, як дріб'язок заповнив увагу і постав метою буття чоловіка, Улас Самчук викриває драму національної еліти, котра не здатна обрати пріоритети, згуртуватися навколо них, відкритися світу і відкрити світ.

Доречно зазначити, що прозаїк залучає не лише образи земляків. Тему байдужості соціуму та зневаги до маленької людини письменник студіює у новелі «На двірці». Твір – суцільна авторефлексія, в якій представлено таїни творчої лабораторії: «Люблю дверець. Люблю його рух, ритм, неспокій ... там слухаю, вичікую, сподіваюся» [2, 380]. Митець гармонізує світ природи і світ людини як паритетні складники Всесвіту. В описах домінують імпресіоністичні тенденції, в яких, однак, проступає провіщення, коли купи квітів уподібнюються до застиглої крові на землі.

Наратор прискіпливо вивчає перехожих гамірного європейського міста. Він зауважує зверхність людських істот, що виявляється в гонитві голубів, покори цуцика тощо. Але подібне ставлення переймає громада, в якій «тяжкі задки» зневажають тих, хто перебуває на маргінесі життя.

Оповідач вдається до екскурсу, що посилює відмінність між різними локусами. «Тихий спогад краси» про вітчизну, акцентуація недоторканності природи протиставляється рутинній біганині «машинованих» людей. Відповідно до актуалізації певного враження змінюється самоозначення оповідача – «Я Велзевул», «Я жебрак», «Я вічність».

У натопі наратор вирізняє молодого огрядного чоловіка, зауважує хвилювання і поєднання смутку й глибини в очах. Та незабаром він стає свідком трагедії випадкового стрічного, котрий вдається до самогубства. Єдиною вказівкою на причину суїциду є знищений лист, мимовільно прочитаний оповідачем, який складався лише зі звертання до коханої Грети, а в газетній замітці наступного дня констатували, що загиблий був працівником транспортної компанії, під колесами автобуса якої загинув. Тож утілений у фіксації миттєвих вражень імпресіоністичний спектр поступається нотуванню виражень. Міську ідилію руйнує какофонія звуків, барв, запахів, яким огорнута смерть. Експресіоністичні тенденції стають визначальними.

Невипадково Улас Самчук позбавляє загиблого імені, адже в газеті йдеться про «Ігрек Зет». У такий спосіб він підкреслює проблему нівеляції життя і знецінення людських стосунків.

Європеїзація у значенні пріоритету матеріального над духовним, що зумовлює деградацію індивіда, здатна знищити морально-етичні підвалини, які формують особу. Прозаїк дослідив це питання у творі «Віднайдений рай».

Оповідач розказує історію зустрічі з колишнім побратимом. Випробувана перипетіями війни дружба має відродитися наново. Та юрист Семен Плужник вже встиг переродитися. Характеризуючи чоловіка, наратор наголошує на деталях, які визначають сьогочасну подобу товариша. Він помічає огрядну пані, великого собаку, комфортний будиночок із пристойними меблями, дерев'яні стелажі з муляжами замість книжок, але все вкладає в означення «кам'яנותверді», «брудносірі» й «червонопики». Тобто інтер'єр і тварина зливаються з господарями в один філістерський колаж, сповнений настромом «благоденствія, ситости». Мешканці дотримуються винятково шлункової філософії, найбільший страх викликає нестача грошей, а дітей визначають надмірною розкішшю. Вони не усвідомлюють, що стали живими мертвяками, оскільки не мають ідеалів, мрій, мети буття. Герой тікає від затишного склепу, розуміючи марність відродження душі.

Назва твору – «Віднайдений рай» – полісемантична. Її можна трактувати місцем переселення загиблих побратимів оповідача, ідеалістичним осердям товариства, де поєднано любов, серце і смерть. Варто звернути увагу на тлумачення відповідно до стану персонажів. Для Семена «раєм» стає статус, грошовитий фах, матеріальний добробут, а для наратора – звістка про друга, якого вважав мертвим, та мирне життя, в якому лишився вірним собі.

Міщанське існування представлено й у новелі «Останній могікан», в якій Улас Самчук вдається до сатири (вбачаємо альянс на твір «Пан Халявський» Г. Квітки-Основ'яненка). Він зображує останні години життя Ігоря Михайловича, котрий не може примиритися з ліквідацією панства і намагається довести розумові переваги «еліти» над плебсом у письменстві. Консерватизм та агресія до нововведень і проявів рівноправності, що представлено у футбольній грі, призводять до нападу. Натуралістичні елементи домінують у викладі. Письменник відверто називає, окреслює внутрішній зміст подібних людей – «багно». Смерть поміщика, який наче передбачав фінал у своєму незакінченому творі, набуває трагікомічного вияву. Перелякані слуги й родичі (брат і матір) намагаються допомогти, але не відчують жалю. Із образом пана контрастує постать селянина Панас. Він зневажає лайку, що «липне до лиця», зверхність і лицемірство недолугого писаки, не розуміє ненависть Ігоря Михайловича до природи, яка наснажує, надихає, обдаровує. Тож прозаїк актуалізує поняття «аристократизм духу», коли внутрішня сутність є справжнім показником рівня розвитку людини.

Осібне місце у збірці посідає твір «По-справедливому», в якому презентована історія маленького месника. Пилип хоче сплатити кошти, пропиті батьком, і потім повісити шинкаря, котрий ошукує людей. Та хлопчика вбиває кулеметник-окупант.

У зверненні дитини до українських вояків утілено голос України, адже малий дорікає чоловікам за те, що доки вони «топчуть» чужі землі, свою дають нищити окупантам. Його бравада зумовлена тільки бажанням якомога швидше відновити правду принаймні на малій Батьківщині. «Жорстоке, маленьке серце» виступає символом заgonу, а риторичне питання – імперативом.

Варто зауважити, що протягом розповіді змінюється темпоритм. Спочатку події розгортаються жваво (знахідка Пилипа в сні, звикання до партизанського побуту, вправи зі зброєю тощо). Натомість останні миті життя хлопчика нагадують сповільнену зйомку. Письменник почергово представляє думки й чуття двох центральних у цьому епізоді персонажів – кулеметника і вершника, чоловіка й дитину, вбивцю та вбитого.

Двобій окреслено в екзистенційному вимірі. Зіштовхуються чуттєві домінанти, які визначають єство персонажів. Лють і кривда збурюють Пилипа, котрий бачить лише перемогу, заради якої ладен віддати життя. Страх смерті й інстинкт самозбереження керують кулеметником, який не розрізняє куди та в кого стріляє. В цих образах письменник відобразив амбівалентність війни. Ті, хто захищає рідну землю, готові жертвувати усім задля спільної ме-

ти. Натомість завойовники є групою найманців, де кожний сам за себе. Крім того, наявна паралель із духовною єдністю, оскільки українці материкової та діаспорної України повинні разом боронити велич держави, незалежність країни і самобутність нації.

Висновки

Отже, у збірці «Віднайдений рай» представлено новаторські знахідки Уласа Самчука, що засвідчують поступ ідіостилю митця. Відома дослідниця творчості письменника Ірина Руснак слушно зауважує про експліцитний «віднайдений» та імпліцитний «втрачений» рай, що висвітлено в антиномії «чужина – вітчизна». Однак інтимізація викладу й автобіографічна нарація спонукають розширити вказані поняття, долучивши онтологічний вияв. Адже словом «рай» у новелістиці прозаїка можна окреслити низку феноменів людського буття, котрі постають лакмусом для індивіда, показниками його вибору маски чи обличчя, свободи або рабства, філістерства чи духовності, гідності або приниження, тварного чи людського тощо.

Мала проза Уласа Самчука презентує модерністські тенденції на змістовому і формальному рівнях. Письменник залучає історичні, інтертекстуальні та інтермедіальні зрізи (Біблія, Петрарка, Маланюк, антична міфологія, Блюме, Вагнер, Бетховен), використовує імпресіоністичні, експресіоністичні, натуралістичні, сюрреалістичні та символістські елементи, аби увиразнити стан героїв, дослідити співвідношення мікро-і макрокосмосу, витворити багатозначні образи-символи. Він вдається до паралелізму й антитези, еліптичних і риторичних конструкцій, синестезії, яскравої метафоризації природи, розчиняючись в її стихії.

Прозаїк охоплює значний спектр питань, що визначають сецесійний психотип, адже особисті перипетії взаємопов'язані з громадянською позицією. Невипадково в образах українців-емігрантів помітні риси автора, в їх роздумах лунають його міркування про самоосягнення на чужині. Також він сповідається перед реципієнтом, розкриваючи таємниці творчої лабораторії – обсервація, студіювання, інсайт, художній витвір.

Письменник досліджує внутрішній світ людини, наголошує на екзистенційному виборі, зображує роздвоєння індивіда через нав'язані зовні стереотипи. Він актуалізує проблему розриву між буттям та існуванням, обличчям і маскою, сутністю й статусом.

У викладі переважають рефлексії, які вряди-годи переривають стислі діалоги. Навіть події «відбуваються» крізь призму сприйняття персонажа. У такий спосіб автор досягає правдоподібності зображення, оскільки наратор є оповідачем, іноді alter ego митця, а читач виступає безпосереднім свідком та учасником історії. Поточності свідомості властивий зміщений хронотоп, зокрема, виразно домінує ретроспектива, пов'язана із переживанням болю, часто фізичного, від втрати національного складника свого єства, несвідомих спалахів етногенетичної пам'яті.

Розкриваючи характери українців-емігрантів, письменник поєднує особистий та національний рівні, актуалізує образ України у сенситивному вимірі, презентуючи насичений асоціаціями символ.

Звідси, мала проза Уласа Самчука виступає важливим репрезентантом індивідуального стилю письменника, що засвідчує гармонійний синтез традиції та новаторства у творчому доробку майстра художнього слова.

Перелік використаних джерел

1. Руснак І. Є. «Я був повний Україною...». Художня історіософія Уласа Самчука / І. Є. Руснак. – Вінниця : ДП ДКФ, 2005. – 406 с.
2. Самчук У. Кулак: роман. Месники: оповідання. Віднайдений рай: новели / У. Самчук ; відп. ред. та упоряд.: О. Р. Баган ; науково-ідеологічний центр ім. Д. Донцова. – Дрогобич : Відродження, 2009. – 486 с.
3. Улас Самчук. Ювілейний збірник. До 90-річчя народження. – Рівне : Азалія, 1994. – 108 с.

© Т. І. Ткаченко

Modernist searches of Ulas Samchuk in the book “Rediscovered Paradise”

Tkachenko Tetiana

Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv, Doctoral Candidate of Modern Ukrainian Literature Department, PhD in Philology, Assistant Professor, Ukraine

Abstract. The article deals with the peculiarities of the small prose by Ulas Samchuk. The research investigates the role and the sense of the titles and image’s symbolism in his short stories, the formal and substantive, conceptual levels of the text’s organization. The study pays particular attention to author’s individual style.

Keywords: short story, stream of consciousness, metaphor, synesthesia, symbol.

© Т. Ткаченко